TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Thánh địa trên đất Phật: Tiếng gọi từ quá khứ

ISSN: 2734-9195 17:01 13/11/2026

Đợt vừa rồi, tôi mạnh dạn gửi loạt bài “Xá lợi của đức Phật tại Việt Nam - những di sản thiêng liêng” dự Giải Báo chí Phật giáo năm 2025 của Giáo hội Phật giáo Việt Nam có tới 948 tác phẩm hợp lệ. Thật bất ngờ, tôi cùng hai phóng viên Báo Tuổi Trẻ và Báo Giác Ngộ được thưởng một chuyến hành hương tới các thánh thích tại Ấn Độ. Như một giấc mơ.

Thánh địa trên đất Phật
tiếng gọi từ quá khứ

Tôi chưa từng đến tiểu lục địa Ấn Độ, vùng đất của sông Hằng linh thiêng, sử thi Ramayana và Mahabharata vĩ đại cùng với Chí Tôn Ca - kinh điển cao trọng của tâm linh phương Đông. Đêm trước ngày khởi hành, tôi lần tìm đọc một số sách về Ấn Độ để chuẩn bị cho thân và tâm cùng đồng hành.

Nối còn bé, đọc Minh - Thanh tiểu thuyết, từ Tam quốc diễn nghĩa, Thủy hử đến Liêu trai chí dị, tôi nâng niu nhất là Tây du ký của Ngô Thừa Ân. Trong tâm trí một đứa trẻ, điều đọng lại là lòng bao dung rộng lớn: ma vương, quỷ quái cỡ nào thì cũng đều có thể thành Phật, nếu cải tà quy chánh, quay đầu hướng thiện. Hành trình thỉnh chân kinh của thầy trò Đường Tăng đã gieo vào tâm hồn thơ ấu của tôi một niềm tin kiên cố về sự lương thiện. Nhưng tôi luôn băn khoăn: ngài Huyền Trang đi Tây Trúc, bây giờ Tây Trúc là đâu, và cụ thể là ngài đến những chỗ nào?

Cuốn Lịch sử tư tưởng Trung Quốc của Trình Ngải Lam (Anne Cheng) đưa bạn đọc đến một kết luận nền tảng: tại Ấn Độ, Phật giáo đã tạo nên những chấn động. Trong chương "Buổi đầu Phật giáo đến Trung Quốc (thế kỷ I-IV)", bà viết: "Phật giáo từ Ấn Độ truyền sang cũng đem đến một nhân sinh quan hoàn toàn mới, làm rung chuyển toàn bộ rường cột tư tưởng Trung Quốc."

Điều tôi quan tâm nhất trong cuốn sách là phần "Huyền Trang và Pháp Tướng tông [Duy Thức tông]". Huyền Trang không chỉ đi thỉnh và mang kinh về Đại Đường Đông Thổ. Ngài sang Tây Trúc để truy tầm nguyên bản và làm sáng tỏ những khúc mắc trong nghiên cứu Phật học. Hành trình kéo dài tới 17 năm, từ năm 629 đến năm 645. Khi trở về Trường An, ngài được Đường Thái Tông tiếp kiến rồi dành nhiều năm cho việc dịch kinh.

Trên đường cầu học, ngài đã đến nhiều nơi. Trong đó có Bồ Đề Đạo Tràng, nơi Đức Phật giác ngộ, và Nalanda, trung tâm học thuật Phật giáo lớn bậc nhất Ấn Độ cổ đại, đồng thời là một trong những đại học nội trú đầu tiên trong lịch sử nhân loại. Cả hai thánh địa trên đều nằm trong hành trình chúng tôi sắp đi.

Tôi trộm nghĩ, Thánh tăng Đường Huyền Trang là một người đi tìm sự thật. Nghĩ về ngài, tôi bỗng nhớ lời dạy của Đức Phật ví việc hãy đến và thử giáo pháp của ngài như cách người thợ kim hoàn thử vàng.

Bốn thầy trò Đường Tăng trên đường thỉnh kinh. Vẽ phỏng theo tiểu thuyết Tây Du Ký của Ngô Thừa Ân. Tranh tại Trường Lang, Di Hòa Viên, Bắc Kinh. ẢNH: ROLF MÜLLER / WIKIMEDIA COMMONS, CC BY-SA 3.0.

Với lòng khát ngưỡng cầu đạo vô bờ, ngài đã lên đường, trở thành một trong những vĩ nhân học thuật và nhà thám hiểm lỗi lạc nhất của lịch sử Phật giáo. Hành trình ấy đã trở thành chất liệu cho Tây du ký mà tôi một thời nâng niu.

Đi thỉnh chân kinh trong tiểu thuyết là chín chín tám mốt kiếp nạn, là Hỏa Diệm Sơn, là đấy rẫy yêu ma và phép thuật. Còn những trang ghi chép do chính ngài Huyền Trang kể lại cho học trò ghi từ thế kỷ thứ VII cho thấy, có những chặng ngài gần như hoàn toàn đơn độc bộ hành, mặt đối mặt với các thử thách mà chỉ cần sơ sẩy là phải trả giá bằng sinh mạng: sa mạc, núi băng, đói rét, đường hiểm và muôn vạn chông gai dọc đường đi. Ngài phải vượt dãy Thiên Sơn - "Núi Trời", một hệ thống núi dài khoảng 2.500 km, với đỉnh Tomur cao nhất tới 7.439 m. Ngài phải vượt dãy Thông Lĩnh (Pamir), vùng núi cao ngất mây xanh thường được gọi là "nóc nhà thế giới". Chỉ cần một vài con số như vậy cũng đủ để hình dung bước chân đại dũng của người cầu đạo lừng danh kim cổ.

Trong Đại Đường Tây Vực ký, khi tả Lăng Sơn, tức núi băng, ngài thuật núi và thung lũng đầy tuyết, đóng băng ngay giữa mùa hè; đường đi hiểm trở, gió lạnh thấm xương. Về Thông Lĩnh, ngài kể gió thổi suốt ngày đêm, tuyết bay ngay giữa mùa hè.

Đại Đường Đại Từ Ân tự Tam Tạng pháp sư truyện, bộ truyện ký về ngài Huyền Trang do Huệ Lập soạn, Ngạn Tông bổ sung, kể còn kỹ hơn nữa về hành trình vượt núi. Tuyết dày đến nỗi phải treo nồi để nấu ăn, trải chỗ nằm trên băng vì không tìm nổi một nơi khô ráo. Bảy ngày trời mới ra khỏi núi. Theo bản dịch của Samuel Beal, mười hai hoặc mười bốn người trong đoàn đã chết vì đói rét; số bò và ngựa chết còn nhiều hơn. Không có phép thần thông biến hóa nào giúp những người phàm trần ấy thoát khỏi cái lạnh run người, cơn đói cào cấu và nỗi sợ làm tinh thần tê liệt.

Tây Trúc - Ấn Độ bây giờ như thế nào? Cuốn sách thứ hai tôi lần mở trước ngày bay là Theo dấu chân Phật của Tỳ-khưu Chơn Tín, ghi lại hành trình qua đất Phật, với lộ trình đi về hơn 3.600km, kinh qua 112 ngày đêm dãi nắng dầm sương. Sách in lời nhận xét: "Vì kính yêu Đức Phật, thương bụi đất Ấn, xót đau dân Ấn... đã quên Phật cả ngàn năm nên họ phải đi, tình nguyện đi để gieo hình ảnh Tăng đoàn thuở xưa trên quê hương họ. Do vậy, ăn cơm mùi gián cũng thấy ngon, ngủ trên nền đất bằng đá là hạnh phúc, ngủ lều mà nước không thấm dột đã là như tiên rồi. Da nổi mốc vàng, mốc trắng, nấm đỏ, nấm đen cũng kệ! Đi giữa những ánh mắt kỳ thị, tò mò lẫn cả những vui vẻ và hâm mộ!"

Tây Trúc - Ấn Độ bây giờ như thế nào? Cuốn sách thứ hai tôi lần mở trước ngày bay là Theo dấu chân Phật của Tỳ-khưu Chơn Tín, ghi lại hành trình qua đất Phật, với lộ trình đi về hơn 3.600km, kinh qua 112 ngày đêm dãi nắng dầm sương. Sách in lời nhận xét: "Vì kính yêu Đức Phật, thương bụi đất Ấn, xót đau dân Ấn… đã quên Phật cả ngàn năm nên họ phải đi, tình nguyện đi để gieo hình ảnh Tăng đoàn thuở xưa trên quê hương họ. Do vậy, ăn cơm mùi gián cũng thấy ngon, ngủ trên nền đất bằng đá là hạnh phúc, ngủ lều mà nước không thấm dột đã là như tiên rồi. Da nổi mốc vàng, mốc trắng, nấm đỏ, nấm đen cũng kệ! Đi giữa những ánh mắt kỳ thị, tò mò lẫn cả những vui vẻ và hâm mộ!"

Trong lời bạt, Tỳ-khưu viết: "Tôi đã đi qua những thánh tích linh thiêng luôn nghi ngút trầm hương và âm thanh cầu nguyện. Tôi đã đi qua những bảo tháp to lớn uy nghi rêu phong cổ kính. Tôi cũng đã đi qua những dòng sông trĩu nặng phù sa ươm mầm sự sống, qua những làng quê nghèo đầy rác và bụi bẩn, qua những phố thị sầm uất giàu sang, qua gió táp mưa sa và qua rừng gai sương giăng kín lối, qua cổ thành hoa lệ nay chỉ còn là tường xiêu gạch vỡ… Trên mắt lệ ngấn mi!"

Ngài Huyền Trang trong trang phục hành hương. Tranh màu trên lụa, Nhật Bản, thế kỷ XIV, thuộc Bảo tàng Quốc gia Tokyo. NGUỒN: WIKIMEDIA COMMONS.

Trong lời tựa cuốn sách, Thiền sư Minh Đức Triều Tâm Ảnh viết: "Có ông Sư nằm "lịm" bụi bờ, ngóc đầu dậy, lại đi! Có ông Sư nghi ngờ cái thân "báo động giả" vì nó báo đau, nhưng hỏi đau ở đâu thì nó bảo không biết! Có ông Sư đi tìm móng chân không biết nó rơi lúc nào, chỉ có bung tróc, rỉ máu thì ở lại! Có ông Sư nhìn mình, lấn thẩn, không rõ nắng nhuộm da hay da nhuộm ý?"

Và cũng trong lời tựa là cả một bức tranh về đất Ấn, nơi những dấu tích văn minh và các cực giàu nghèo hiện lên rõ mồn một: "Cái đất Ấn kỳ lạ này luôn tồn tại hai cực đoan. Giàu đến tận đỉnh Hymalaya mà nghèo thì rớt tận vực sâu. Xa hoa, phú quý thì ngất ngưởng mà đói nghèo, khổ cực cũng ngất ngưởng không kém gì! Hai nền văn minh cực kỳ phồn thịnh đã đi qua đây. […] Nền văn minh sông Indus có đô thị thiết kế khoa học, nghệ thuật và hoành tráng không thua gì hiện nay! Nền văn minh Vệ-đà cũng là thời hoàng kim của đất Ấn, như cô gái đẹp ngủ quên trong rừng quá lâu nay đã hóa bùn, hóa đất, hóa đá… Bây giờ, thì vậy đó… bụi bặm, hoang tàn, đổ nát, rác, chất thải, phân dê, cừu, bò… khắp nơi, nhưng thủ đô và các thành phố lớn, ví như có một đám cưới hàng trăm tỉ… cũng là "chuyện thường ngày ở huyện"!

Đất Phật hiện nay của chúng ta đó! Thiệt là bùi ngùi! Sợ khổ, sợ cực, sợ bẩn nhưng vẫn cứ muốn đi!"

Lần mở sách đến đây, tôi bắt gặp bốn câu thơ của Minh Đức Triều Tâm Ảnh:

"Đã mang sương khói trên vai

Giọt trăng giọt mực dặm dài sá chi

Lúc hữu vi lúc vô vi

Tuệ không biến hóa tùy nghi thế tình".

Đất Phật nơi tôi vẫn hằng mơ, sơ bộ qua những trang sách là như vậy.

Chân dung Huyền Trang cùng người hầu cận, Nhật Bản, thế kỷ XIV. NGUỒN: THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART.

Thánh địa trên đất Phật: Tiếng gọi từ quá khứ
https://www.tapchinghiencuuphathoc.vn/thanh-dia-tren-dat-phat-tieng-goi-tu-qua-khu.html

Chiều ngày khởi hành, chúng tôi chờ chuyến bay để nửa đêm tới New Delhi. Hành trình của Thánh Tăng Đường Huyền Trang gần 14 thế kỷ trước đây khốn khổ đến ngậm ngùi, là một cuộc hành xác thật sự. Còn chúng tôi chỉ "cân đẩu vân" ít giờ đã gần tới đích, với laptop trong ba lô và AI trong túi. Thánh Tăng không Tây Du, chúng tôi mới là Tây Du.

Nhóm báo chí chúng tôi chụm lại với nhau: anh Trần Bá Dung, nguyên Trưởng ban Nghiệp vụ Hội Nhà báo Việt Nam; Anh Minh, Tạp chí Phật học; Thiên Điểu, Báo Tuổi Trẻ; thầy Nguyễn Tài, Báo Giác Ngộ. Đoàn còn có hai vị ni trẻ, vóc dáng nhỏ bé, vận hai bộ Pháp phục xanh lam nhạt màu khói hương, ánh mắt hiền hậu sáng rõ dưới cặp lông mày rậm. Hai vị tới từ mạn đồng bằng châu thổ Cửu Long, trông rạng rỡ vô cùng. Họ hạnh phúc. Thầy Nguyễn Tài đã quy y Tam bảo hai mươi mấy năm, đây là chuyến xuất ngoại đầu tiên, lại được về luôn đất Phật. Tôi cảm nhận được sự xúc động của thầy. Tôi cũng xúc động. Để đến được Thánh địa thì chắc tôi là người đầu tiên trong dòng họ, vì các cụ nhiều đời vốn theo Nho.

Chúng tôi quen nhau rất chóng. Và tôi biết, điều người này không quan sát thấy, sẽ có người khác nhìn thay.

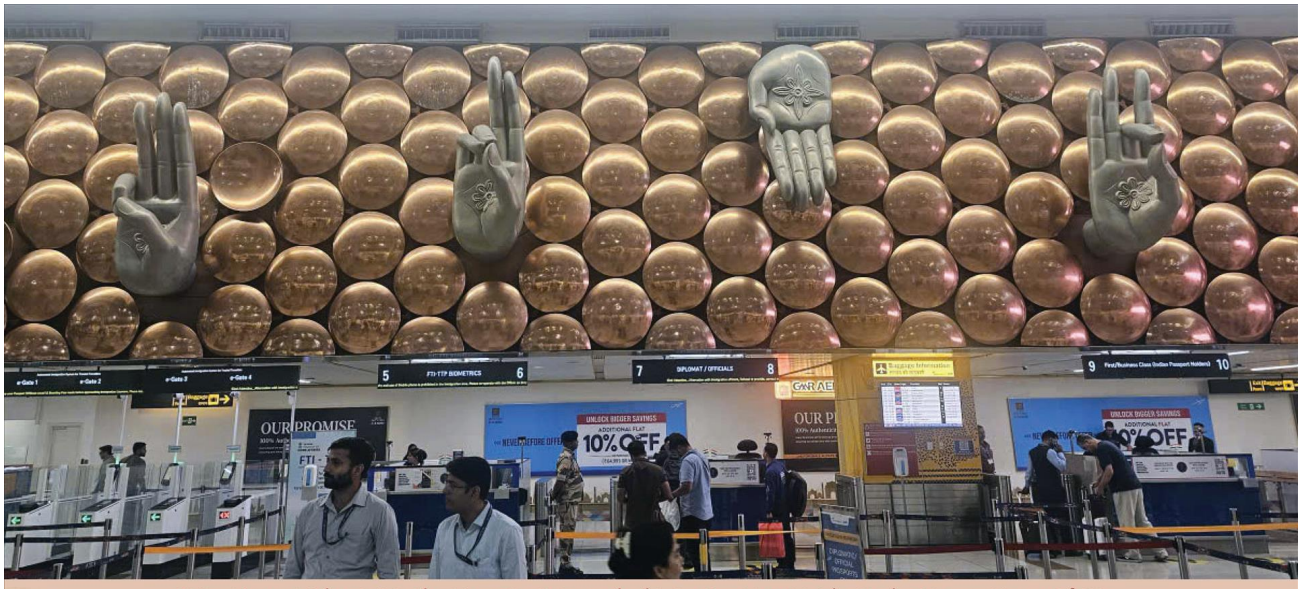
Bước xuống sân bay Indira Gandhi của thủ đô Delhi, tôi lạc thẳng vào giữa một biển người. Họ khác. Từ nước da, mái tóc, sống mũi, cặp mắt đến phục trang. Đất nước này đã hơn 1,44 tỷ người, đông dân nhất thế giới, nhưng trên quê hương của Đức Phật, người theo Phật giáo lại là một cộng đồng rất nhỏ. Tôi tự hỏi: những xung đột đẳng cấp có góp phần đẩy một tôn giáo kêu gọi mọi chúng sinh đều bình đẳng, máu ai cũng đỏ, nước mắt ai cũng mặn, dần ra khỏi vùng đất khởi nguồn không?

Hướng dẫn viên du lịch khoác vào cổ mỗi người một tràng hạt, thay một tràng hoa chào đón. Ngồi chờ xe ra khỏi khu vực sân bay, anh Tuấn Hà, trưởng đoàn, hái một nhánh bồ đề có quả, bảo chúng tôi ăn thử. Anh kể rằng Đức Phật đã ăn trái bồ đề và trái la hán trong những ngày đầu tu khổ hạnh. Tôi nhấm thử, nó không chua, không chát, chỉ hơi nhiều "chất gỗ" bên trong.

Xe tải chạy nườm nượp trước cửa khách sạn. Ở đây cấm hút thuốc lá tuyệt đối, logo cấm hút thuốc dán khắp nơi. Ngay cửa ra vào là một hộp kính, bên trong có tượng một con bò đeo lục lạc vàng, trên thân là nhiều hình người nhỏ, có cả hình người ba đầu - bốn tay. Trong hộp là những đồng tiền Ấn của nhiều người đã bỏ vào. Cách đặt tượng bò ngay cửa ra vào khiến tôi nhớ ngay tới tượng thần tài hay đặt ngay cửa tại Việt Nam.

Sáng hôm sau, chúng tôi bay từ New Delhi tới Bồ Đề Đạo Tràng. Cảnh sát sân bay luôn mang súng. Quả thực, rất ít người hút thuốc lá. Trên máy bay, tôi thấy một đạo sĩ. Ông quấn mình trong một mảnh vải hồng, râu quai nón, tóc búi củ hành. Như quấn chăn mỏng quanh người, chỉ thò đầu và đôi dép ra ngoài. Tôi có cảm tưởng ông có thể sống nhiều ngày chỉ bằng một hạt đậu. Không ai để mắt tới ông cả, trừ tôi. Chắc do ở đây có rất nhiều đạo sĩ.

Sân bay Bồ Đề Đạo Tràng khá nhỏ, hơi cũ; có lẽ chỉ lớn hơn một chút so với sân bay Nà Sản ở Sơn La. Ngay cửa sân bay đã gặp đầy nhóc trẻ nhỏ da cháy nắng, chân đất, đầu trần. Ở đây, người ta không có thói quen đội mũ. Lớn bé đều bêu nắng thế. Đường đầy ổ gà, xe cộ xuôi ngược khiến tôi có cảm giác ai thích đi bên nào thì đi. Hàng hóa ở đây rất rẻ, nghe nói còn rẻ hơn cả Trung Quốc. Do rẻ nên

Những bàn tay thủ ấn tại sảnh đến nhà ga T3, sân bay quốc tế Indira Gandhi, Delhi. Sắp đặt gồm 24 tượng bàn tay thể hiện chín kiểu thủ ấn (mudra), sử dụng ngôn ngữ cử chỉ trong múa, yoga và nghệ thuật tạo hình Ấn Độ để chào đón du khách. ẢNH: HUY MINH.

kinh doanh ở đây không dễ, khiến tôi bất giác nghĩ đến VinFast, mới có mặt ở Ấn Độ 1-2 năm, không rõ sẽ thế nào. Nơi Đức Phật thành đạo là một vùng đồng bằng đông nghịt người. Đang có một lễ hội của người Hindu kéo dài tới 15 ngày, nên dòng người đổ về lại càng đông. Tôi ngắm ruộng đồng, cỏ cây, hoa trái và nhận ra rất nhiều thân thuộc. Không biết đồ ăn có hợp khẩu vị không, chứ nhìn chung là ở đây thì tôi sống được.

Tờ Delhi Times tôi cầm ở khách sạn để ngày 29/9/2026. Trên trang báo, diễn viên Harshvardhan Rane nói: "Bỏ cuộc là một thứ xa xỉ mà tôi chưa bao giờ kham nổi." Một người nổi tiếng tên là Salman Khan cho rằng mạng xã hội cần được kiểm duyệt. Kriti Sanon, một người nổi tiếng khác thì nói về quyền được đi lại an toàn của những người con gái. Một tít báo khác loan tin Taylor Swift và Madonna thắng lớn tại VMAs, nơi các nghệ sĩ nữ chiếm ưu thế... Nhưng tôi chẳng bận tâm. Mọi tâm trí đều đang hướng về đất Phật.

(Còn nữa)

Nguồn link: **https://vietnam.vnanet.vn/vietnamese/long-form/tay-du-ky-su-477005.html**